

15.1.2014

Dnro 1253/4/13

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Riitta Länsisyrjä

LAPSEN HUOLTAJIEN KUULEMINEN OSOITTEENMUUTOKSESTA

1

KANTELU

Kantelija arvostelee Itä-Suomen maistraatin menettelyä lapsen osoitteenmuutosta koskevassa asiassa. Hän kummeksuu sitä, että muuttaessanne lapsenne yhteishuoltajan kanssa eri osoitteeseen maistraatti oli ilmoittanut osoitteenmuutoksesta hänen entiselle miehelleen ilman, että hän oli tietoinen asiasta. Kantelija kertoi, että hänen mieheltään kysyttiin tämän suhtautumistaan 14-vuotiaan lapsensa muuttamiseen. Menettely oli kantelijan mielestä kyseenalainen hänen turvallisuutensa kannalta.

- - -

3

RATKAISU

Lapsen huollosta ja tapaamisesta annetun lain 4 §:n 1 momentin mukaan lapsen huoltaja päättää muun muassa lapsen asuinpaikasta. Lain 5 §:ssä säädetään huoltajien yhteistoiminnasta. Sen mukaan lapsen huoltajat vastaavat yhdessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset, jollei toisin ole säädetty tai määrätty.

Kotikuntalaissa ei ole erityisiä säännöksiä toisen yhteishuoltajan kuulemisesta. Kotikuntalain 2 §:n mukaan henkilön kotikunta on se kunta, jossa hän tosiasiallisesti asuu. Kotikuntalain 9 §:n mukaan maistraatin on tehtävä väestötietojärjestelmään muuttoilmoituksen mukainen merkintä kotikunnasta ja siellä olevasta asuinpaikasta. Merkintää ei saa tehdä, jos ilmoitus on sellainen, ettei sen perusteella voida tehdä luotettavaa merkintää.

Kotikuntalain 15 §:ssä on säännös tilanteita varten, joissa ilmoituksen muutosta tekee lapsi itse. Pykälän 1 momentin mukaan, jos ilmoituksen muutosta on tehnyt alle 15-vuotias lapsi, maistraatin on varattava huoltajille tilaisuus antaa määräajassa selvitys ilmoituksen johdosta. Jos ilmoituksen on tehnyt henkilö, joka on täyttänyt 15 vuotta mutta ei 18 vuotta, maistraatin on tarvittaessa varattava hänen huoltajilleen tilaisuus antaa määräajassa selvitys ilmoituksen johdosta.

Hallituksen esityksessä (HE 104/1993 vp) kotikuntalaiksi todetaan, että alle 15-vuotiaan lapsen huoltajia on aina kuultava. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kuuleminen on tässä tapauksessa rekisterimerkinnän tekemisen ehdoton edellytys. Jos ilmoituksen on tehnyt henkilö, joka on täyttänyt 15 muttei 18 vuotta, kuulemisesta päättäminen olisi maistraatin harkinnassa. Kuulemisen tarkoituksena on selvittää lapsen tosiasiallinen kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka. Mitä nuoremasta lapsesta on kysymys, sitä suurempi merkitys on annettava huoltajien näkemykselle lapsen tosiasiallisesta asumisesta. Kuulemisen

tarkoituksena ei kuitenkaan saa olla pelkästään sen selvittäminen, onko lapsella ollut huoltajiansa lupa muuttoon. Kotikuntalain 2 §:ssä on myös määritelty, mitä laissa asumisella tarkoitetaan. Siinä todetaan, että asumisella tarkoitetaan henkilön tosiasiallista asumista. Näin ollen säännöksen tarkoituksena on totuudenmukaisen tilanteen rekisteröinti. Jos näin ei olisi, koko rekisteröintijärjestelmän tarkoitus ei toteutuisi.

Maistraatti on selvityksessään viitannut edellä selostettuun lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 5 §:n 1 momentin säännökseen, jossa muun muassa lapsen asumista koskevat järjestelyt tulee yhteishuoltamistilanteessa tehdä yhdessä. Kotikuntalain säännöksiä on myös edelleen tulkittu niin, että toisen huoltajan kuuleminen on tarpeen ainoastaan silloin, kun toinen huoltaja muuttaa lapsen kanssa pois huoltajien yhteisestä kodista. Mikäli toinen huoltaja ja lapsi asuvat vakituisesti toisessa osoitteessa kuin toinen huoltaja, ei näiden muuttaessa pääsääntöisesti kuulla toista huoltajaa. Tällöin selvityksen mukaan lapsen asuminen toisen huoltajan luona perustuu yleensä siihen, että asumisesta on oikeuden päätös tai vahvistettu sopimus taikka asuminen on muutoin huoltajien sopimin tavoin vakiintunut toisen huoltajan luokse.

Toisen huoltajan kuulemisella maistraatti on yhteisasumisen päättyessä selvittänyt tämän käsitystä siitä, voidaanko muuttoa koskeva merkintä tehdä väestötietojärjestelmään. Kuten maistraatti on korostanut, kysymys ei ole siis suostumuksen pyytämisestä tai siitä, että maistraatti arvioisi, missä lapsen pitäisi asua. Väestörekisteriviranomainen on nimenomaisesti tosiasiallisen asumisolosuhteen kirjaaja.

Asiakirjoista kuitenkin ilmenee, että on kuullut isää puhelimitse ja on kirjannut keskustelusta muun muassa seuraavaa: "...ei ole tietoinen muutosta, mutta hyväksyy lapsenkin muuton, eikä halua antaa kirjallista vastinetta asiaan". Tämän kirjauksen perusteella jää mielestäni epäselväksi, onko kyseiselle asianosaiselle asianmukaisesti selvitetty kuulemisen luonnetta eli että kuulemisella ei pyydetä hyväksyntää tapahtumalle. Kun asia oli näin kirjattu asiakirjoihin, on kantelijallekin voinut syntyä erheellinen käsitys kuulemisen luonteesta.

Maistraatti ei ole menetellyt lainvastaisesti kuullessa lapsen toista huoltajaa. Näin ollen Itä-Suomen maistraatin menettely ei anna aihetta muihin toimenpiteisiin kuin, että kiinnitän maistraatin huomiota siihen, että kuulemisen tarkoitus ilmaistaan ja kirjataan asianmukaisesti.

Maistraatti on vedonnut myös väestötietojärjestelmästä ja varmennepalvelusta annetun lain 36 §:n 1 momentin säännökseen turvakiellosta tilanteissa, jossa henkilöllä on perusteltu ja ilmeinen syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi. Tällöin väestötietojärjestelmään hakemuksesta voidaan tallentaa turvakielto. Kun turvakielto on tallennettu järjestelmään, tämän henkilön kotikunta ja asuinpaikka, osoite ja muu yhteystieto voidaan luovuttaa vain sellaiselle viranomaiselle, jonka oikeus näiden tietojen käsittelyyn perustuu lain tai sen nojalla säädetyn tai määrätyn tämän henkilön oikeutta tai velvollisuutta koskevan tehtävän, toimenpiteen tai toimeksiannon hoitamiseen. Turvakielto voi vaikuttaa myös eräissä tapauksissa siihen, luovutetaanko osoite toiselle alaikäisen lapsen huoltajista. – Tässä ei kuitenkaan ole kysymys turvakiellosta.

Totean lopuksi, että kiinnitätte huomiota tärkeään asiaan ja olenkin ottanut kantaa turvakiellon vaikutukseen yhteishuoltajan tiedonsaantioikeuteen eräässä ratkaisussani. Tämän vuoksi ja esimerkiksi turvakiellon tarpeellisuuden sekä kuulemismenettelyn arvioimiseksi olisikin aiheellista, että muuttaja ottaisi asiassaan yhteyttä maistraattiin.